

Голота В. Є. Філософський світогляд Івана Франка / В. Є. Голота // Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Перший крок у науку». Т.3. – Луганськ: Глобус-Прінт, 2013. – С.44–47

ФІЛОСОФСЬКИЙ СВІТОГЛЯД ІВАНА ФРАНКА

Голота В.Є.

ВП «Лисичанський педагогічний коледж

Луганського національного університету імені Тараса Шевченка»

Постановка проблеми. У контексті націєформуючих процесів останніх двадцяти років набувають великої актуальності цінності української давнини й особливо недалекої минувшини. Неоціненне значення має філософська спадщина Івана Франка.

Говорячи про доленосні для нашого народу історичні події початку ХХ ст., які були роками „обудження й зриву Нації”, а також роками „наших фатальних історичних хиб і національної сліпоти”, Євген Маланюк дуже точно наголосив, що саме тоді „трагічно відчувалася н е п р и с у т н і с т ь саме Франка”[10, с. 57] . Є.Маланюк з боєм писав про те, що почувши це ім'я, кожен здимає шапку, тобто тут діє якийсь „інстинкт величі”, але „визнавана і відчувана велич Франка залишається для надто багатьох книгою за сімома печатями, яку мало хто намагається читати”[10, с. 59].

Зв'язок статті з навчальною програмою, навчальним планом.

Драматизм ситуації поглиблювався тим, що упродовж більше половини минулого століття творчість письменника, значна частина його спадщини, особливо публіцистики, перебувала не просто за символічними сімома печатями, а за цілком реальними замками „спецхранів”. Дана ж робота виконана як індивідуально – дослідна робота в рамках навчальної дисципліни «Історія України».

Аналіз публікацій та досліджень. Лише останнім часом з'являються ґрунтовні монографічні праці про окремі грані творчої особистості

письменника. Це, насамперед, книги І. Денисюка, М. Гнатюка, В. Корнійчука, Б. Тихолоза та інших авторів.

Віддаючи належне тому, що маємо у царині збирання, публікації, аналізу й узагальнення публіцистики І. Франка, насамперед, академіком М. Возняком, В. Дмитруком, О. Деєм, М. Нечиталюком, І. Курганським.

Формулювання мети. Спираючись на викладене вище, ми можемо визначити основну мету даної роботи, яка полягає у дослідженні особливостей соціально-філософських поглядів І. Франка.

Результати дослідження. У розвитку світогляду Франка відбилися складні суперечності ідейної боротьби, суспільно-політичних течій переломного періоду у розвитку людства. Тому при всій глибині та багатогранності його світогляд не був послідовно завершений. Основними рисами світогляду Івана Франка були: філософський матеріалізм, революційний демократизм; критичний реалізм, просвітительський гуманізм.

Вони склалися у Франка в період з 1876 по 1883 рік під сильним впливом передових ідейних напрямків суспільно-політичної і філософської думки, які йшли тоді в Україну з Німеччини і Росії.

При всій багатогранній діяльності й титанічній праці в особі Івана Франка виступав мислитель з широким світоглядом, який не тільки дійшов до наукового розуміння природи і суспільства в історично минулому розвитку, а й дивився вперед, у майбутнє історії людства, для наближення, якого він невтомно і з гарячковою пристрасстю трудився.

Треба розглядати з погляду філософії окремі розділи його творчості, в яких він то тут, то там висловлює свої філософічні погляди або пише про філософів. Це переважно в його передмовах до видань окремих своїх творів і перекладів, в яких він говорить про здобутки європейської духовності і культури, акцентуючи увагу на здобутки свого народу і слов'янства в цілому, порівнюючи їх також в чисельних своїх публікаціях.

Замислюючись над джерелом і рушієм еволюційного процесу в суспільстві, І.Франко схильний визнати, що «боротьба за існування — се

головна движуча сила еволюції в світі істот органічних». Людина підвладна загальним законам еволюції. Захоплений ідеями соціалізму, І.Франко вважає, що еволюція суспільного ладу можлива за умови еволюції поняття «органічна істота—тварина—людина». Коли люди стануть «тільки людьми», то у їхньому суспільстві все буде по-людському, бо люди перестануть бути «панами і слугами». Лише такі свідомі своєї «людськості» люди зможуть створити вільну громаду — суспільство вільних особистостей, де немає необхідності насильства, диктатури, обмеження свободи. Держави не буде у такій громаді, бо «над народом не буде управи згори, а сам народ здолу (т.є. від громад) управляє сам собою, працює сам на себе, сам образується і сам обороняється».

Розглядаючи проблеми прогресу людства, які на той час були предметами дискусій, І.Франко доходить висновку, що кожне їх вирішення має свої недоліки і не може розглядатись як панацея від усіх суспільних лих. Він вважає, що повного громадського щастя, повного раю на землі люди не досягнуть ніколи. Свою працю «Що таке поступ?» він закінчує такими словами: розвитком людства керують два фактори — голод і любов. Голод він розуміє як матеріальні та духовні потреби людини, а любов — як почуття, що поєднує людину з іншими людьми. А людського розуму, каже він, серед цих факторів немає і, напевно, ще довго не буде. Це аж ніяк не означає, що в соціальній філософії І.Франко був песимістом. Він закликає до дії, до науки і праці. У тій же роботі І.Франко пише: «Але се ще не рація, щоб ми закладали руки і байдужо дивилися, як міцний душить слабого, як богач кривдить та висисає бідного, як одиниці кривдять та руйнують сотки й тисячі людей. Чи буде, чи не буде з того рай на землі, а ми борімося з кожним поодиноким лихом, з кожною поодинокую кривдою та дбаймо разом не лише про те, аби побороти її в тім однім випадку, але також про те, аби по змозі заткати джерело подібного лиха й на будуче».

Іван Франко-гуманіст не сприймає вчення дарвіністів про вовчу боротьбу в громаді людей, тобто про боротьбу видів, яка є і джерелом, і рушієм еволюції і у природі та суспільстві. Основна підвалина суспільного поступу, за

І.Франком, не боротьба класів, а милосердя і любов до інших людей. Щодо земної цивілізації в цілому, то мислитель вважає, що і в природі, і в розвитку людства поступ забезпечують два керманічі, як їх визначив Й.Гете, — голод і любов. «Голод - се значить матеріальні й духовні потреби чоловіка, а любов — се те чуття, що здружує чоловіка з іншими людьми. Людського розуму в числі тих кондукторів нема і, певно, ще довго не буде»[18,144].

І.Франко виступав за еволюційний розвиток суспільства, розвиток, пов'язаний з волею, старанням та працею людей, розвиток без суспільних потрясінь, бунтів, революцій і повстань. І.Франко сповідує філософію науки, філософію праці, філософію поступу. Він справді є син народу, що вгору йде. Його девізом є Праця, Щастя і Свобода. Він є пролог, не епілог.

Найчастіше про Івана Франка говорили як про письменника, поета, драматурга, публіциста і науковця, але менше як про філософа. Були і такі погляди, що Франко не був філософом, бо не писав філософічних трактатів, а тому його творчість треба розглядати тільки з погляду літератури, бо такою тільки вона є. Проте, такий підхід є помилковим, бо кожний твір можна розглядати і з філософського погляду та погляду літератури і відповідно до цього його оцінювати. Іван Франко був філософом особливого напрямку й обдарування, що пов'язував у тій чи іншій мірі філософію з літературною творчістю.

Отже, філософія відігравала важливу роль у житті та творчості Івана Франка, і до неї він ставився надзвичайно творчо як науковець і знавець сучасних йому філософічних напрямків, як знавець предмету філософії в перспективі її історичного розвитку, з точними, витонченими власними філософічними поглядами в різних ділянках філософічного знання. Це можна визначити на підставі вивчення його окремих філософічних поем, у яких Франко не тільки узагальнює філософічну духовність зображувальної епохи, але висловлює свої власні погляди чи погляди інших філософів.

Для філософського світогляду Івана Франка характерне поєднання онтологічних, гносеологічних і морально-естетичних проблем при аналізі

розвитку людського суспільства в цілому, й людини, як особистості, зокрема. Ми припускаємо, що Франків суспільно-політичний ідеал, як частина окреслених соціально – філософських поглядів Івана Франка — це політично, економічно, культурно незалежний розвиток нації, який базується на свідомій політичній волі та духовній мобілізації народу. Світогляд Івана Франка можна означити як реальний етично-християнський націоналізм.

Висновки. Отже, в розумінні ідеї суспільного прогресу І. Франко виділяє насамперед людину, рівень задоволення її матеріальних і духовних потреб. Це неможливо без миру й злагоди між людьми, як неможливий без цього стан щастя і окремої людини, і суспільства в цілому. Шлях до добробуту і щастя лише один — через свободу людини і гарантію її людських прав. А державотворча й націєферментуюча думка Івана Франка, як серйозна й концептуально розпрацьована доктрина, має міцну теоретичну платформу й опирається на практичні кроки, що стають прикладом для наслідування. А нові розвідки франкознавців ще можуть додати цікаві аспекти до розуміння його світобачення.

Перспективи подальших розробок. Без сумніву багатогранна творчість Івана Франка справді гідна великої уваги і викликає до себе постійний інтерес дослідників у наш час, а усвідомлення того, що саме Франкове вчення є тією філософією національного поступу, вміле застосування якої поверне нам у майбутньому той інстинкт величчя, який ферментувався завойовницькими звитягами української героїки. Тоді жодна “велика доба не застане нас малими і неприготованими”, а “бурхлива хвиля історії захопуватиме нас самих” і завжди ставитиме нашу націю конкурентоздатною у вирі політичних процесів. А далі за Франком: “Або візьмімо всі сили до купи і силкуймося встояти в тій конкуренції, або зложімо заздалегідь зброю і скажімо собі, що ми сміття і січка, добра на пашу для інших, але не здібна зеленіти й нове зерно родити”.

ЛІТЕРАТУРА.

1. Берко П. Нова парадигма української філософії. – Дрогобич: “Коло”, 2003. – 315с.

2. Берко П., Небелюк М. Еволюція філософічно-політичних поглядів Івана Франка. – Борислав, 2001. – 387с.
3. Брагінець А. Філософські і суспільно-політичні погляди Івана Франка. – Львів: Книжково-журнальне видавництво, 1956. – 410 с.
4. Вандишев В.М. Філософія. Екскурс в історію вчень і понять: Навчальний посібник. – К.Кондор, 2006. – 474с.
5. Горбач Н. До питання про філософські переконання Івана Франка// Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин: Матеріали міжнародної наукової конференції – Львів, “Світ”, 1998, с. 148-150.
6. Здоровега В. Іван Франко і українська публіцистика // Збірник праць кафедри української преси і Дослідницького центру історії західноукраїнської преси. Вип. 7 – 2003р. – с.53-57.
7. Кашуба М. Ідея суспільного прогресу в працях Івана Франка// Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин: Матеріали міжнародної наукової конференції. – Львів, “Світ”, 1998. с. 229-231.
8. Кононенко П. П. Українська література. Проблеми розвитку. - Київ, 1994. – 315с.
9. Кропивницька Н.С. Ідеал як філософська проблема у творчості І.Франка // Вісник Львівського університету. Серія – Філософські науки. – 2000. – Вип.2. – С.55-62.
10. Маланюк Є. Книга спостережень. — К., 1995. —367 с.
11. Мащенко С.Т. Основні проблеми в історії української філософії. - Чернігів, 2002, 258с..
12. Петрушенко В.Л. Філософія: Підручник. 4-те видання, виправлене і доповнене – Львів: «Магнолія плюс», видавець СПД ФО В.М.Піча, 2006. – 506с.
13. Різун В., Трачук Т. Нариси з історії та теорії українського літературознавства: Монографія. — К., 2005. – 251с.
14. Франко І. Зібрання творів у 50-ти томах. – Київ, 1986, Т.45, - 457с.

15. Франко І. Що таке поступ?// Зібр. творів: у 50-ти т.,К., 1986. Т.45, 511с.
16. Хамар У.В. Іван Франко про “національний ідеал” // Науковий вісник ВДУ. Журнал Волинського державного університету ім. Лесі Українки. Серія: Філософські науки. – 2000. – №8. – С.112-115.
17. Хамар У.В. Іван Франко про здійснимість ідеалів // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Філософія. – 2001. – №6. – С.29-35.
18. Щерба С.П. Філософія. – Вид.3-тє, змінене і доповнене. – Навч. Посібник. – К.: Кондор._ 2007. – 452с.